

Chronologie van de 'evolutie' van het RIVM in het Windturbine-dossier tussen 2009 en 2024

Windwiki is zeer kritisch over de rol die het huidige RIVM vervult bij de rapporten en factsheets over de gezondheidseffecten van windturbinegeluid.

2009

In 2009 werd door het RIVM nog een onafhankelijk, evenwichtig rapport gepubliceerd, '[Evaluatie nieuwe normstelling Windturbinegeluid](#)'

Hierin wordt gepleit voor afzien van de bouw van turbines óf uitkopen van omwonenden bij overschrijding van de grenswaarde van 45 dB.

Conclusie die wordt getrokken in het rapport:

'Concluderend stellen wij dat een richtwaarde van omstreeks 40 dB (ondergrens) consistent is met de normstelling voor andere bronnen van omgevingsgeluid. Dit resulteert in een vergelijkbare hinderbescherming als bij bijvoorbeeld weg- of railverkeersgeluid. Bij deze ondergrens zijn in Nederland nog voldoende vrije gebieden te vinden om – zonder geluidsprocedures – aan de beleidsdoelstellingen voor de korte termijn te voldoen (2000 MW erbij op land voor 2011). Voor de te stellen maximale grenswaarde is een waarde boven 45 dB vanuit het oogpunt van de hinder- en gezondheidsproblematiek ongunstig. Weliswaar komt er bij een hogere bovengrens steeds meer ruimte beschikbaar voor de exploitatie van windparken, de kans op ernstige hinder en de daarmee gepaard gaande inbreuk op het woon- en leef comfort wordt boven 45 dB steeds groter. Naar eerste inschatting wordt bij een bovengrens van 45 dB met circa 25 GW elektrisch vermogen nog voldoende ruimte geboden voor de doelstellingen ten aanzien van hernieuwbare energie voor 2020.'

2019-2020

In [2019](#) en [2020](#) worden twee rapporten met conclusies over gezondheidseffecten gepubliceerd, beiden met hoofdauteur Irene van Kamp, een filosofe/ psychologe/ epidemiologe. Het tweede met coauteur Frits van den Berg met een natuurkundige achtergrond en een eigen bureau voor geluidsonderzoek.

Hoewel de rapporten over gezondheidsgevolgen gaan schrijft er géén arts/epidemioloog mee.

Vanwege onze vraagtekens bij de onafhankelijkheid van het RIVM heeft Windwiki de wetenschappelijke objectiviteit van deze twee rapporten laten toetsen door arts en epidemioloog Dick Bijl.

Zie het rapport '[Gezondheidseffecten van windturbinegeluid](#)'.

Eindoordeel Dick Bijl:

'De conclusies die het RIVM trekt op basis van hun literatuuronderzoek zijn niet gebaseerd op het beste wetenschappelijke bewijs.

De gebruikte literatuur kent meer of minder ernstige tekortkomingen waardoor de conclusies in twijfel moeten worden getrokken.

Op basis van slecht wetenschappelijk onderzoek kunnen geen harde conclusies worden getrokken met betrekking tot de gezondheidseffecten van windturbinegeluid op mensen.

De conclusie dat er geen aanwijzingen zijn voor gezondheidseffecten van windturbinegeluid moet daarom worden verworpen.

Er is dringend behoefte aan goed wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd door onafhankelijke onderzoekers die geen belang hebben bij de uitkomsten daarvan.'

Ongeveer tegelijkertijd publiceert onderzoeker dr. Joris van Hoof van de Universiteit Twente een factsheet waarin ook hij de onafhankelijkheid van het RIVM in twijfel trekt. Dit vooral vanwege het consequent níet vermelden van belangenverstrengeling bij de publicaties die het RIVM gebruikt, terwijl deze wel in de oorspronkelijke artikelen worden genoemd.

Uit de Factsheet van Joris van Hoof:

“Een voorbeeld: In het RIVM 2017 rapport staat dat “infrasoon geluid niet hoorbaar is” (p. 16) met een verwijzing naar de originele bron, te weten Berger en collega’s. Deze publicatie heeft een conflict of interest, namelijk dat de auteurs van deze publicatie gewerkt hebben voor de windindustrie en nu werken in de consultancy. De auteurs zijn momenteel actief aan het werk in het vakgebied van windturbines (<... Conflict of Interest Statement: In terms of competing interests (financial and nonfinancial) the authors work for various consulting firms and have worked with wind power companies. The authors are actively working in the field of wind turbines ...>).

Deze belangenverstrengeling wordt in het oorspronkelijke artikel wél vermeld, in de bespreking van het RIVM achterwege gelaten.”

Samenvattingen van artikelen zijn letterlijk overgenomen, met weglaten van de laatste regel waarin de betrokkenheid van de auteurs bij de windindustrie wordt genoemd. (?)

2020

Vlak na de publicatie van het rapport van Dick Bijl en de factsheet van Joris van Hoof verscheen de eerste RIVM Factsheet [Windturbines en Gezondheid](#)

Hier gaat het RIVM echter wederom in de fout ten aanzien de wetenschappelijke integriteit.

Ook een groep artsen en wetenschappers uit Amsterdam stelt daarom vragen over de wetenschappelijke integriteit van het RIVM. De groep vraagt rectificatie op een aantal beweringen en formuleringen.

1. *“Het geluidsspectrum voor grote windturbines (>3 MW) wijkt niet of nauwelijks af van die van kleinere turbines (0,5 tot 3 MW) (van den Berg, 2021; van den Berg, 2023)”*

Deze conclusie is slechts gebaseerd op twee niet gepeerreviewede papers van de coauteur zelf. Én in tegenspraak met eerder wetenschappelijk onderzoek. [Lees](#)

2. *“De passages uit de Factsheet gezondheidseffecten van windturbinegeluid over de relatie tussen windturbinegeluid en de hinder die dat oplevert voor omwonenden, doen onvoldoende recht aan de onderzoeksmatige twijfels en onzekerheden rond het gepresenteerde verband, terwijl die twijfels en onzekerheden nadrukkelijk zijn te vinden in de bronnen waarnaar wordt verwezen. [Lees](#)”*

Het RIVM heeft zich verbonden aan de Nederlandse Gedragscode voor Wetenschappelijke Integriteit en is daarom gehouden tot het eerlijk weergeven van zulke redenen tot twijfel.”

2023

Vlak na het verzoek tot rectificatie verschijnt een [tweede factsheet](#), gedateerd oktober 2023, met dezelfde titel. Deze factsheet is opgenomen op een RIVM webpagina met de titel Windturbines en gezondheid.

Er wordt niet vermeld dat het een tweede versie is, nog dat er gerectificeerd moest worden.

De eerste versie is niet meer vindbaar op de RIVM site. Maar wel [hier](#)

Deze tweede factsheet is voor Windwiki aanleiding om een reactie te schrijven in de vorm van een eigen factsheet. [Lees](#)

- Ook in deze tweede factsheet missen wij namelijk een genuanceerde wetenschappelijke beoordeling van de verschenen literatuur;
- Er ontbreekt bijvoorbeeld een recente (2023) systematische review en meta-analyse van slaapproblemen bij omwonenden in relatie tot de afstand tot windparken.¹ Terwijl slaapproblemen een belangrijk gevolg zijn van windturbinegeluid en -trillingen;
- De nuancering die in de oorspronkelijke artikelen wél wordt aangegeven bij het gebruik van de hinder curves ontbreekt nog steeds;
- Recent Nederlands onderzoek aan de Rijksuniversiteit Groningen naar de gevolgen van laagfrequent geluid van verschillende bronnen ontbreekt. Hierin worden specifieke sociale en gezondheidsgevolgen beschreven voor mensen die werken of verblijven in een omgeving met storend LFG. Men doet een oproep voor verder onderzoek. [Lees](#)
Het RIVM houdt ook in deze factsheet vast aan de conclusies van een eerder eigen overzicht “er zijn geen aanwijzingen dat LFG en infrageluid andere effecten hebben op omwonenden dan gewoon geluid (van Kamp & van den Berg, 2020/2021).”

Deze stelling is pertinent onjuist. Recent is zelfs een plausibele verklaring geformuleerd voor juist het effect dat LFG heeft op de baroreceptoren (de ontvangers van drukverschillen – de ‘Piezokanalen’) in de celwanden van de microcirculatie in het lichaam.

Hiermee zou een pathofysiologische verklaring zijn gevonden van de klachten en gezondheidsgevolgen die mensen kunnen ervaren door LFG. [Lees](#).

In 2011 is een verkeerde afslag genomen door de toenmalige minister van VROM, en werden de klimaatdoelstellingen boven de gezondheidsbelangen van omwonenden.

Dat is een politieke keuze.

Het RIVM zou echter onafhankelijke informatie moeten leveren als Rijkinstituut voor *Volksgezondheid* en Milieu. Zie het rapport uit 2009. Zo hoort het!

¹ Association between exposure to wind turbines and sleep disorders: A systematic review and meta-analysis. Alessandro Godono et al. 2023; <https://doi.org/10.1016/j.ijheh.2023.114273>